

Ірина Войцехівська
Марія Дмитрієнко

СЕРЕД НАС, З НАМИ — НАЗАВЖДИ: В.О. ЗАМЛИНСЬКИЙ В ЖИТТІ ТА НАУЦІ

Того зимового дня йому подзвонили з історичної редакції видавництва «Україна» й повідомили приємну новину — вийшов сигнальний примірник збірки історичних нарисів «Історія України в особах IX — XVIII ст.». В.О.Замлинському належала ідея написання цієї книги. Завдяки його енергії, вмінню згуртувати довколо себе однодумців, таких різних за вдачею, творчим темпераментом, світосприйняттям, відчуттям потаємного ритму історії, — це видання змогло побачити світ.

За звичкою, добре знайомою кожному науковцеві, щиро вболіваючому за наслідки своєї праці, він хотів негайно поїхати до редакції, аби поглянути на своє щойно народжене дитя — чергову книгу, поява якої завжди сприймається як справжнє диво, надто у наш нелегкий час, коли багато хто шукає не стільки хліба духовного, скільки хліба насущного.

Однак Володимир Олександрович відчув себе настільки зле, що не вистачило у нього на те сил — відразу поїхати до видавництва, — можливо, вперше у житті. Він якось безпорадно й, водночас, втомлено мовив колегам: «Завтра подивимося». Але те завтра так і не наступило для нього. В ніч з 22 на 23 грудня 1993 р. Володимир Замлинський постав перед Вічністю, що не вимірюється мірними одиницями часу й простору, до яких ми звикли у повсякденні.

Нас десятиліттями поспіль переконували у тому, що людина — то тільки гвинтик державної машини, вбивали в голови, що «незамінних немає». Можливо, це і вірно, коли йдеться про машини. Та десь у глибинах душі, на інтуїтивному чи генетичному рівні, віри-

ли ми, що кожна людина — кожна! — це незмірний, неповторний Всесвіт. Адже не випадково виникло і побутує в народі повір'я: коли високо в темному небі згасає зірка, то це означає, що пішла з життя людина.

Того зимового дня згасла яскрава зірка. І як світло згаслого світила ще довго йде до Землі, так і праця Володимира Замлинського продовжується...

Хто дасть відповідь на запитання — як стають істориком? І хто ці люди, залюблені у минувшину? Що примушує їх заглиблюватися у непролазні нетрі й хащі покручених фактів або у пустелю, де знищено документи, намагаючись із уламків залишків минулих літ відреставрувати старовинну фреску колись яскравого народного буття? Ну, віднайдуть вони у припалих пилом теках якусь загублену архівну справу, то кому від того стане легше? Обивателю історія не потрібна. Як не потрібне йому й майбуття, бо він живе виключно сьогоdnішнім днем.

Так от: життя Володимира Замлинського дає відповідь на поставлені запитання, як і на багато інших.

Через забуття, замовчування, ідеологічні табу, імперські амбіції, провінціалізм, тотальну брехню, приниження і невігластво, у тому числі й історичне, ми — народ штучно позбавлений правдивої історії, — вперто докопуємось до власних витоків. Бо, не досягнувши минувшини, як же нам будувати прийдешнє?

Великі діяння прашурів, попри всі лихоліття, біди і негаразди, усім народам в усі часи дарували наснагу і сили, в безнадії сьогодення вселяли надію на краще майбуття. Адже сором нас проймає, коли починаємо відчувати, що ми «славних прадідів великих правнуки погані». Мали рацію древні, коли стверджували, що «історія є магістром, вчителем життя». Життя, як відомо, прожити — не поле перейти.

Володимир Олександрович Замлинський любив життя, любив людей, тому він і став істориком. Таким було його призначення на нашій Землі!

Він прийшов у світ 24 червня 1930 р. в родині військовослужбовця у містечку Андрушівка на Житомирщині. Саме Волинська земля назавжди залишилася для нього краєм рідним, хоча в ди-

тячі та юнацькі літа вона не обдаровувала його «молоком і медом», та насіяла в серці зерна добра й любові до власного народу. Він завжди відчував свою духовну спорідненість з «малою Вітчизною», якій присвятив чимало своїх праць.¹

Тут належало б, ідучи за усталеними біографічними стандартами, написати, що з раннього дитинства майбутнього вченого вабила історична наука, яка назавжди визначила його життєвий шлях.

Та життя людини не визнає жодних канонів, бо завжди набагато складніше, ніж будь-яка біографічна формула, в яку неможливо втиснути людський шлях — перемогами і невдачами, пошуками й блуканнями.

Дитинство і юність Володимира Замлинського припали на важкі роки в історії нашого народу. Зачіпив його родину і голоднокост 1933 р., і сталінські репресії. В 1937 р. батька Володимира Замлинського — Олександра Всеволодовича, кадрового офіцера Червоної армії, — почали постійно викликати на допити. Наслідком знущань і тортур став жахливий головний біль, який майже ніколи не полишав його. А коли розпочалася війна, такими людьми як Олександр Замлинський почали латати «пробоїни» у лавах офіцерського корпусу, які утворилися внаслідок репресій, що їх зазнало військо. У 1942 р. сім'я одержала повідомлення, що батько пропав без вісті.

Володимир Замлинський, як старший із дітей, мусив дбати про молодших — трьох сестер і брата. Власне, турботою про родину і пояснюється те, чому він у свій час не зміг отримати середню освіту. Слід відзначити, що саме завдяки зусиллям старшого брата, усі сестри і брат мали змогу отримати вищу освіту.

На Житомирському заводі «Прогрес» Володимир почав працювати учнем слюсаря наприкінці 1945 р. А через два роки, 1947-го, розуміючи необхідність підвищення професійної кваліфікації, поступив у бердичівське ремісниче училище № 2. По закінченню навчання в 1949 р. його направлено на танкоремонтний завод у Житомирі, де він і став справжнім майстром своєї справи. У 19 років він вже настільки опанував обрану професію, що став слюсарем шостого розряду. А через рік його призначили майстром виробничої ділянки, а потім й начальником експериментального цеху.

Певно, вже в ті роки виявилася одна з головних рис його вдачі: повністю, без останку, віддавати себе тій справі, якою займався.

До речі, вже будучи поважним професором, Замлинський завжди пишався тим, що сам без допомоги жеківських майстрів, все в домі може зробити власними руками — полагодити розетку чи водопровідний кран, або зробити полиці для книг.

За комсомольською путівкою у 1951 р. В.О.Замлинського відряджають на працю до Литви, у невелике місто Кедайняй Каунаської області, де він працював техніком шляху на залізниці.

Наприкінці 1952 р. його призвали на службу у Військово-морський флот. Чотири роки нелегкої морської варти на Півночі у Североморську, тяжка фізична праця, бо без неї не плывуть кораблі. І чотири роки — рої думок. Треба гадати, що саме в цей час прийшло усвідомлення необхідності оволодіння знаннями, бо раніше на то просто не вистачало часу.

Служба на флоті загартувала характер, навчила міцно триматися на ногах, не схилитися перед труднощами, долати перешкоди і крізь шторми, яких чимало нагромадила на його шляху недоля, неухильно йти до мети, хоча магнітні бурі часом доводили до шаленства компас, а маяки були оповиті щільними туманами.

Переносити тяготи матроської служби Володимиру Замлинському допомагала весела, товариська вдача. Відірваних від рідних й «Великої землі», матросів завжди тягне до простої людської теплоти. А цей «братішка» чудово грав на баяні, та що там грав! Писав пісні, слова і музику до них! Їх зберігла сім'я Володимира Олександровича: «Карельська береза», «Матроська лірична», «Чайка», «Українська полька»... У цих, часом наївних, але щирих піснях, відбивалися печалі і радощі, спогади й мрії юнаків, одягнутих у чорні матроські бушлати.²

У 1956 р. прощання із Північним Льодовитим океаном. «Морський вовк» знову стає сухопутною людиною. Але море назавжди залишається із ним. «Нам, морякам...», — говорив він у скрутні хвилини.

У житті буває багато неймовірного. Зі своєю майбутньою дружиною, Наталією Іванівною, яка перегодом стала його вірним другом у житті й надійним помічником у роботі, Володимир Замлин-

ський познайомився заочно, за листуванням. Вперше побачили один одного на фотокартках — що, врешті, не завадило їм прожити довге подружнє життя і виховати сина та доньку.

Саме тоді, коли у більшості ровесників вже остаточно визначився життєвий шлях, і людина не схильна рішуче змінювати розмірений і спокійний плін буденності, Володимир Замлинський, по суті, вирішує розпочати своє життя спочатку. І треба бути дуже нерозважливою, з обивательської точки зору, людиною, щоб, маючи високу робітничу кваліфікацію, яка дозволяла заробляти добрі гроші, у 28 років знову сісти за шкільну парту. У 1958 р. він екстерном складає іспити за середню школу і одержує атестат зрілості.

Він починає працювати у Луцьку вчителем креслення і праці. Тож, у пригоді стало вміння «читати» креслення, яке він опанував, працюючи на заводі. І як завжди, його непосидюча натура і тут вимагала розширення поля своєї діяльності. Він не обмежує себе суто вчительськими обов'язками і організовує для хлопчаків шкільну секцію боксу, якому навчився під час служби на флоті.

У переддень тридцятиліття тепер не те, що закінчують школу, а вже захистивши дисертацію, починають викладати в університетах, спокійно спочивають «на лаврах». А він 1958 р. тільки поступив на заочне відділення юридичного факультету Львівського університету і влаштувався на роботу у Волинський обласний державний архів (м. Луцьк). Поринувши в архівний світ, документи, Замлинський, як цілісна особистість, повністю вирішує присвятити себе дослідженню історії, його більше не приваблює кар'єра правника. Історія, як живе тло буття народу, стає змістом його життя і праці. Саме тому через рік він домігся перевodu на заочне відділення Московського історико-архівного інституту, що славився своєю науковою школою.

У цей же час, у 1959 р., будучи тільки істориком-початківцем, він видає у співавторстві першу свою книжку, присвячену рідній землі — «Луцьк. Історичний нарис». ³ Потім було чимало різних наукових монографій, персональних і колективних, науково-популярних книжок, але перша книжка, як перше освічення у любові, багато що визначила у його подальшій долі. Тоді було зроблено остаточний вибір: історія, без компромісу — історія!

Перші статті були ним написані у 1959 р., тоді ж розпочалася публікація серії нарисів, присвячених аналізу народної творчості Західної України як історичного джерела. ⁴ Пізніше цій тематиці була присвячена монографія «Пісні та вірші революційного підпілля Західної України». ⁵ Розроблені ним археографічні принципи публікації документів були втілені у багатьох публікаціях збірників документів, присвячених історичним подіям Західної України, а також Великій Вітчизняній війні, зокрема таких, як «Днепр — река героїв», «Лето 1941. Украина» та ін. ⁶

1964 р. завершилась «особиста п'ятирічка»: він став дипломованим істориком. Чи багато віднайдеться студентів, котрим ще під час своїх студій у вузі пощастило видати хоча б одну власну книжку? А Володимир Замлинський з 1959 по 1964 рр. написав і видав їх аж п'ять! Звичайно, це були перші, у чомусь ще дуже недосконалі проби пера, та вони красномовно засвідчували про прихід майстра.

Історичні знання, здобуті у поті чола, мають дійти до кожного — ось думка, якою Замлинський керувався усе своє життя. Звідси його особлива увага до періодичних видань. На шпальтах газет і популярних часописів з'явилося чимало його статей, в яких він зрозумілою мовою викладав складні історичні проблеми. Захоплення журналістикою виявилось настільки серйозним, що в 1961 р. його приймають до Спілки журналістів України.

На молодого дослідника звернули увагу. На Волині завжди не вистачало фахово підготовлених архівістів, тому у 1960 р. Володимиру Замлинському запропонували очолити Волинський обласний архів.

«У історії немає корзини для мотлоху», — писав Віктор Гюго. — Кожний, хай і незначний факт минушини, має власну вагу для історії». — Замлинський добре це усвідомлював.

Ті, кому доводилося працювати у вітчизняних регіональних архівах у 1960-х рр., знають, що являли собою ці заклади: стоси не розібраних, неупорядкованих матеріалів. Це справжнісінький потоп різних справ, одиниць збереження, різнокольорових папок.

Володимир Замлинський вплив сам, і разом із колегами приборкав паперову архівну стихію. Знання, здобуті у Московському

історико-архівному інституті стали у принаді. Волинський архів за своїм системним упорядкуванням перетворився на один із кращих в Україні.

Копітка практична робота на посаді директора архіву не завадила Замлинському наполегливо займатися науковою діяльністю, для якої він відривав короткі години, відведені для відпочинку, далебі, якого ніколи не знав. У 1966 р. він захищає дисертацію й отримує науковий ступінь кандидата історичних наук. 1968 р. перспективному вченому пропонують роботу в столичній науковій установі. Замлинський переїздить до Києва і починає працювати старшим науковим співробітником Інституту історії партії. Через одинадцять років він захищає докторську дисертацію.

Історики середини 70-х — початку 80-х рр. добре пам'ятають Володимира Замлинського на посаді першого заступника головного редактора єдиного тоді в Україні спеціального часопису істориків — «Українського історичного журналу», а в спеціалізованому журналі «Архіви України» він виконував обов'язки члена редколегії. Він став керівною особою в редакційній колегії «УІЖ», позаяк головний редактор часто-густо визначав загальну концепцію журналу, а перший заступник формував змістову структуру.

То був час далеко не сприятливий для розвитку вітчизняної історичної науки. Казенні схеми, заздалегідь визначені у ЦК, догматизм мали загнати допитливу думку дослідника у «прокрустове ложе». Та достатньо уважно ознайомитися із матеріалами «УІЖ» за той час, щоб збагнути, що всупереч офіційним настановам, журнал не перетворився на суто пропагандисько-агітаторську партійну трибуну, з якої мали проголошуватися письмовий непотріб, який намагалися зобразити як наукові пошуки українських радянських істориків, плин історії зводили до механічного зображення виключно «класової боротьби», різних «передумов» і «умов», в яких буцімто перебувало суспільство на окремих етапах свого розвитку, а жива людина, яка власне, і є справжнім творцем історії, перебувала десь у глибокій сутині, на далекому узбіччі історичних праць.

Заслугою Володимира Замлинського є те, що «Український історичний журнал» все-таки, попри шалені атаки ідеологічного від-

ділу ЦК КПУ, залишився часописом істориків і для істориків. Замлинський, як це не було важко, боровся за кожного автора, що відзначався самостійністю мислення і широтою осягнення складних історичних проблем.

Звичайно, він і сам продовжував працю науковця. Виходили нові книги. Чи усіма ними Володимир Замлинський міг пишатися? Навряд чи. Бо, поклавши руку на серце, треба щиро визнати, що і в його доробку є випадкове й скороминуще. Як це могло трапитися? Та згадаймо ту задушливу суспільну атмосферу, в якій ми жили в 70-х — першій половині 80-х рр. Для того, щоб мати можливість служити справжній науці, іноді треба було йти і на компроміси. Скажете то легко? Це зараз всі ми стали дуже сміливі і розкуті й дуже швидко забули, як-то було працювати у путах. Не кажучи вже про те, що багато хто із істориків зі щирою наївністю вірив у ідеали, які проголошувалися партією. Адже не випадково теоретична думка марксизму стала справжньою спокусою для мільйонів людей в усьому світі, бо простота головних постулатів «наукового комунізму», прозора легкість досягнення «світлого майбутнього», гасла соціальної справедливості, рівності народів і т.д. заморочили не одну світлу голову. Маємо зважати й на те, що багато фактів та матеріалів про реальне життя за радянської влади були перекручені чи повністю сфальсифіковані, або глибоко приховані від народу і дослідників. Та що там говорити, коли сам перший Президент України Леонід Кравчук, що колись посідав не останню посаду в ЦК КП України, неодноразово публічно визнавав: не знав усієї правди, бо навіть його не допускали у «святая святих» партії. Що ж тоді говорити про пересічних громадян?

Потрібен був час, аби збагнути, що теорія марксизму і його практика, з її потаємним гаслом «заради мети — усі заходи добрі», зазнали повного краху.

І коли на зміну брехні нарешті в Україну, що здобула незалежність, прийшла правда, зруйновано було головні ідеологічні стовпи, на яких тримався державний тоталітаризм і стояла імперія, багато істориків, особливо старшого покоління, стали на ідейному роздоріжжі, просто розгубилися, бо важко людині розлучатися із власним минулим, яким би страшним воно не було. Що ж, проз-

ріння приходить не зразу. І апостол Хома не зразу повірив правді Христа.

Володимир Замлинський був одним із перших відомих українських істориків, хто рішуче перейшов, образно кажучи, на бік національної історіографії. І цей його вчинок послужив прикладом для багатьох. Його професійна компетентність, повага, якою він користувався в колах істориків, примусили багатьох замислитися над своїм подальшим шляхом і розвіяли останні сумніви щодо остаточного вибору.

Ще у серпні 1982 р. на Вченій раді історичного факультету Київського університету вирішено було запросити на посаду завідуючого кафедрою джерелознавства та архівознавства Володимира Замлинського. Часу для роздумів не лишалося, бо за кілька тижнів розпочинався новий навчальний рік. Замлинський, усвідомлюючи, який тягар він покладає на власні плечі, дав свою згоду.

Нового завідуючого кафедри дехто із факультетських «метрів» зустрів з певною долею скептицизму. Важко було уявити, що хтось зможе вправно керувати такою не простою факультетською інституцією, як кафедра, що має давні наукові та навчальні традиції. «Школа Стрельського», попередника В. Замлинського була відома всім. Чи виникне коли-небудь «школа Замлинського?» Щодо цього серед старої професури були певні сумніви.

Кафедра джерелознавства та архівознавства — особлива кафедра. На всіх історичних факультетах університетів вона є ключовою, бо саме на ній студент починає ознайомлення з професійними «секретами» історичної науки і відчуває свою фахову майстерність. Вміння користуватися історичними джерелами, працювати в архівах, володіти палеографією, генеалогією чи евристикою, іншими спеціальними історичними дисциплінами є чи не найголовнішими у дослідницькій роботі, бо факти — хліб історика, і треба вміти збирати ці факти, аналізувати і витлумачувати їх згідно історичної правди.

В. О. Замлинському вдалося не тільки зберегти добрі традиції, що були закладені його попередником, а й вивести кафедру на якісно новий рівень, перетворити її на один із головних в Україні осередків ґрунтовної підготовки фахівців з архівної справи і спеці-

альних історичних дисциплін, налагодити творчі зв'язки з науковцями інших країн і республік Радянського Союзу.

У 1985 р. йому було присвоєно звання професора.

Своєрідним загальним визнанням наукової праці особисто Володимира Замлинського і кафедри, яку він очолював, стало проведення у Києві V Всесоюзної конференції «Перебудова в історичній науці і проблеми джерелознавства і спеціальних історичних дисциплін», яка відбулася у Київському університеті 30 травня — 1 червня 1990р.

І хоча поміж організаторів конференції значилось багато поважних установ, усі добре знали, що справжнім керівником цього форуму істориків був професор Володимир Замлинський, завдяки енергії якого, фантастичній працездатності, величезним зусиллям, терпінню, наполегливості й вмінню пробивати мури байдужості і змогла відбутися ця зустріч істориків.

Роботі конференції не завадив навіть землетрус, який хоч дещо і злякав учасників конференції, проте неспроможний був поспувати загального враження від продуктивної наукової роботи істориків різних національностей, які представляли чимало регіонів.

Колектив кафедри, очолюваної професором Замлинським, разом з науковцями Інституту історії України НАН України підготував ряд вагомих видань з проблем джерелознавства, архівознавства та спеціальних історичних дисциплін. Серед них слід відзначити учбовий посібник, в якому студентство відчувало нагальну потребу — «Специальные исторические дисциплины», бібліографічний довідник з проблем СІД.⁸

Та найбільшою його любов'ю і пристрастю була і залишалася історія України. Він нею жив, вдихаючи пахощі давно минулих літ. Вона стала смыслом його земного буття. Здавалося, не було жодної сторінки буремної історії нашого народу, яку б він не дослідив, не охопив своїм допитливим аналітичним розумом. Виберемо на здогад тільки декілька праць: «Геральдика України», «Механізм терору голодом», «Очерки истории профессиональных союзов Украинской ССР», «С. А. Ковпак. Воспоминания, очерки, статьи», «Трудящиеся Украины — победе» і т.п.⁹

По суті, жодна подія на царині дослідження вітчизняної історії

не обходилася без безпосередньої його участі, адже професор Володимир Замлинський був членом редакційних колегій багатьох історичних часописів, що виходили й виходять в Україні: «Архіви України», «Пам'ятки України», «Український історичний журнал», «Вісник Київського університету. Серія історії». Він був одним з ініціаторів заснування та активним членом редколегії часопису «Пам'ять століть», що нині об'єднує і гуртує навколо себе національно свідому інтелігенцію, котра вболіває за долю України та розвиток вітчизняної історичної науки.

В усіх численних редколегіях він не збирався відбувати роль «весільного генерала», навпаки, активно втручався в розробку наукової стратегії й тактики часописів.

Коли започаткували бібліотеку «Пам'ятки історичної думки України», то хіба можна було обійтися без знань і професійних здібностей Володимира Замлинського? Звичайно ж, його запросили і до редакційної колегії цього унікального серіалу, такого необхідного для осягнення величезного доробку українських істориків усіх часів, отже, і для поглиблення нашого національного самоусвідомлення.

Зовсім не випадковим є той факт, що першу книгу з цієї історичної бібліотеки — «Н.И.Костомаров. Исторические произведения. Автобиография»¹⁰ (праці видано мовою оригіналу) — підготував до друку і видав саме Володимир Замлинський.

За обдарованість В.О.Замлинського цінували, за чесність — поважали, за сердечність і доброту — любили. Він належав до того рідкісного типу людей, які ніколи не забувають про свої обов'язки, але не завжди пам'ятають про свої права.

Поєднання глибоких знань в обраній галузі із гострим, як лезо бритви, інтелектом, дозволяло мислити глибоко, розуміти прагнення людей. Не тільки тих, хто був близький до нього за устроєм власної душі, але й своїх антиподів.

«Школа Замлинського» невдовзі з'явилась і заговорила про себе на повний голос. Під керівництвом вченого захищено 16 кандидатських і 6 докторських дисертацій. Ще, принаймні, було сім фактично підготовлених до захисту. Серед аспірантів і пошукачів — не тільки кияни, а молоді науковці зі Львова, Луцька, Миколає-

ва, Чернігова, Полтави та інших міст України. Скільки ним надано кваліфікованих консультацій, що не зафіксовані в документах та протоколах кафедри і Вчених Рад? Навіть важко підрахувати скільки разів він виступав опонентом на захисті кандидатських і докторських дисертацій, як неможливо підрахувати і кількість його відгуків та рецензій на наукові праці вітчизняних істориків.

Професор Замлинський був членом трьох Спеціалізованих Вчених Рад по захисту докторських і кандидатських дисертацій, і не буде значним перебільшенням твердження, що він благословив на плідну працю на благо народу і України цілу генерацію істориків, які зараз почали виходити на провідні позиції в науці.

Володимир Замлинський володів щасливим даром: він умів буквально напівслові уловити суть проблеми і видати витончену наукову дефініцію чи бездоганно сформулювати тему наукової праці, байдуже — курсової, дипломної, кандидатської чи докторської. Бо був він надміру щедрим душею, розумом і серцем. Хтось скаже: «Розбазарював себе!» Ні, він — дарував, бо володів невичерпними скарбами знань.

Він умів шалено жити і працювати, не шкодуючи себе. Те, що інші робили за тиждень, він робив за день. Те, що інші робили за рік, він робив за місяць. І якщо життя вимірювати не біологічним годинником, а наслідками праці, то, попри свій короткий людський вік, Володимир Замлинський прожив не одне життя, а кілька.

Він написав та видав понад 300 наукових праць, 40 монографій та книг, з яких 14 особистих. Мало хто з сучасних істориків має такий значний науковий доробок.

Позірна легкість у великотрудній інтелектуальній праці, яка, на жаль, у нас ніколи не шанувалася належним чином, існувала в ньому, як-то кажуть, — від Бога. Але не тільки. Вона була наслідком невиданого пошуку, постійного самовдосконалення, що тривало до останнього подиху.

Володимир Замлинський крізь усе життя проніс унікальну здатність дивуватися навколишньому світу, що дозволяло йому поглянути на будь-яку проблему «свіжим оком», бачити у звичайному несподіване, вміти знаходити в зовні банальному екстраординарне. І тоді, здавалося, добре вивчене і досліджене питання ра-

птом спалахувало зовсім у іншому, ніж раніше думалося, світлі, осяяне небуденністю думки вченого.

І ще він умів не таїти зла. Колеги і навіть близькі друзі свідомо чи не свідомо завдавали йому чимало прикростей, але ніколи Володимир Олександрович не намагався зводити рахунки чи прагнути «реваншу». Він належав до тих небагатьох, хто приходив на допомогу у скрутну годину, хто намагався підтримати людину у зневірі й безнадії. І не один із нас довіку буде йому вдячний за цю підтримку, людяність і просто — добре слово, що допомогло колись вистояти в біді.

І не існувало між ним і його підлеглими, молодшими колегами і студентами того незримого бар'єру, який зазвичай відокремлює «метра» від учня. Йому ніколи не обридали розмови про історію, і він ніколи не соромився визнати свою помилку або того, що чогось не знає. Але він завжди прагнув одного — ЗНАТИ.

Невидимі ниті високої духовності пов'язували його з колегами і друзями. Він міг зателефонувати опівночі або у шостій ранку, аби поділитися оригінальною думкою, яка зненацька оволоділа ним. Таке ставлення до науки створювало надзвичайну, незабутню ауру довкола нього. Такий мікроклімат панував і на його кафедрі.

Спілкування з професором Замлинським завжди було справжньою розрадою та радістю і безкінечним джерелом творчого нахнення. Адже після розмов із ним в кожному пробуджувалося бажання працювати і діяти. Бо він не «вбивав» своїми широкими знаннями і тезаурусом в землю, не ошелешував, а, навпаки, підносив до себе. Ця здатність дарована тільки небагатьом із людей.

Своєрідним прощанням з Червоними стінами корпусу рідного університету, де проминуло останнє, особливо плідне творче десятиліття вченого, стало керівництво та підготовка ним ювілейного видання до 160-річчя з дня заснування Університету св. Володимира — «Історія Київського Університету» (1834 — 1994)».

Мало хто знає, якою нервово виснажливою є праця викладача взагалі, і у вищому учбовому закладі, зокрема. Дехто думає, ну, що це за робота — прийшов, відчитав «обкатаний» текст лекції,

підготовлений за десять років перед тим, тож йди собі на чотири вітри, насолоджуйся життям. І тільки той, хто сам, хоч один раз, спробував стати за викладацьку кафедру і, відчуючи на собі погляди десятків допитливих очей, прочитав лекцію, може зрозуміти, який то тяжкий труд, особливо, коли викладач не переповідає підручник, а творчо підходить до своїх лекцій, намагається не відбути «час», а пробудити думку, захопити слухачів викладом оригінальних концепцій, ознайомити з новітніми досягненнями у своїй галузі і навчити студента головному — самостійно мислити і заохотити до наукового пошуку.

Лекції професора Замлинського були не монологом зарозумілого професора, а відвертим діалогом зі студентами, які, знаючи цю особливість шановного вчителя, не соромилися на його лекціях ставити будь-які запитання. Замлинський міг несподівано відійти у бік від теми, починалася справжня імпровізація, заснована на величезних знаннях історика. І тоді в аудиторії стояла особлива тиша. Слухачі ставали свідками народження творчої думки.

В останні роки Володимир Олександрович іноді приходив на кафедру опісля прочитаної лекції замореним, блідим, із чорними колами довкола очниць, кілька разів втрачав притомність, жахаючи співробітників. Але ніхто із студентів і не підозрював, якою ціною давався цікавий виклад лекційного матеріалу цьому зовні завжди по-юнацьки запальному і енергійному професору. Молодість завше сприймає існуюче, як непорушну даність, не замислюючись над глибинними підтекстами.

Було в його житті і таке: кафедра звернулася до Вченої Ради історичного факультету щодо підтримки кандидатури В.О.Замлинського на премію ім. Миколи Костомарова. Факультет підтримав, а Замлинський... відмовився, хоч і мав більше десяти праць, присвячених саме особі М.Костомарова. Сказав: «Будемо робити свою справу без всіляких відзнак і премій».

«Жити і працювати — третього не дано», — якось сказав він на черговому засіданні своєї кафедри.

І дійсно, життя він не мислив поза працею, бо в праці і було його життя. Безупинній, безугавній праці, яка єдина дарує справжню радість. Але дарує тільки Справжній Людині.

Ми шануємо його працю, пам'ятаючи друга й близьку людину, колегу, науковця, щиросердечного і запального. І завжди — небайдужого. Ми любили його. Тому дану збірку статей і присвячуємо його пам'яті.

¹ Луцьк. Історичний нарис. — Луцьк: Облвидав, 1959; Боротьба трудящих Волині проти німецько-фашистських загарбників // УІЖ. — 1964. — № 5; Лесина пісня. Про молодіжне підпілля Волині // Літ. газета. — 1965. — 7 груд.; За справу народну: Боротьба трудящих Волині у 1938—1939 рр. // Рад. Волинь. — 1965. — 15 верес.; Караюча земля. Боротьба трудящих Волині проти німецько-фашистських загарбників. — Львів: Каменяр, 1965; Волинський полк іде в революцію. — Львів: Каменяр, 1967. (Книга витримала 4 видання: 2-е вид. — 1972; 3-є вид. — 1977; 4-е вид. — 1986); Волинь партизанська // АГ «Карпати». — 1967. — 28 трав.; Васюти. Про родину революціонерів на Волині. — Львів: Каменяр, 1973; Борьба трудящихся западных областей Украины против фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны. — К.: Наук. думка, 1984 (у співавт.) та ін.

² Особистий архів Володимира Замлинського. — Справа «Пісні».

³ Луцьк. Історичний нарис...

⁴ Волинські вечори // Вечори трудової слави. — Львів: Каменяр, 1961; До питання про історичну достовірність змісту революційних народних пісень Західної України 1920 — 1939 // Народна творчість та етнографія. — 1962. — № 3; Словом правди. Про революційну пресу на Волині // Блокнот агітатора. — 1962. — № 3; Історія однієї пісні // Україна. — 1966. — № 34 та ін.

⁵ Пісні та вірші революційного підпілля Західної України. — К.: Наук. думка, 1964. (у співавт.).

⁶ Боротьба трудящих Волині за возз'єднання з Радянською Україною. Зб. док. — Львів: Каменяр, 1965 (у співавт.); Волинь Радянська (1939 — 1940). Зб. док. та мат.-лів. — Львів: Каменяр, 1971 (у співавт.); Подвигом прославлены. Герои Советского Союза — партизаны и подпольщики Украины. — К.: Политиздат Украины, 1978 (у співавт.); Днепр

— река героев. Свидетельства всенародного подвига. — К.: Политиздат Украины, 1983 (у співавт.); Киевский университет (1834 — 1984). Док. и мат.-лы. — К.: КГУ, 1984 (у співавт.); В борьбе против фашизма. Сб. док. — К.: Наук. думка, 1985 (у співавт.); Документы великого созидания. Источники по истории Украинской ССР. — К.: Вища школа, 1986 (у співавт.); Лето. 1941. Украина. Док. и мат.-лы. Хроника событий. — К.: Украина, 1991 (у співавт.).

⁷ Це не повинно повторитись // Рад. Волинь. — 1960. — 16 жовт. Народжені в борні // Рад. Волинь. — 1961. — 2 квіт.; У єднанні з Тарасом (Шевченко і Західна Україна) // Рад. Волинь. — 1961. — 19 лют.; Розстріляна пісня жива // Ленін. молодь. — 1963. — 30 серп.; Червона калина / Зміна. — 1963. № 3; Сила братерства // Рад. Волинь. — 1964. — 22 лип.; Його чекали зорі // Молодь України. — 1965. — 3 — 4 квіт.; Народний герой // Рад. Волинь. — 1966. — 7 січн.; Авангард польського народу // Сільські вісті. — 1968. — 16 груд.; Українська радянська історіографія про партизанський рух на Україні в роки Великої Вітчизняної війни // УІЖ. — 1971. — № 1; Легендарний рейд // УІЖ. — 1973. — № 6; Допомога партизан радянським військам в боях за визволення України від німецько-фашистських загарбників // Архіви України. — 1974. — № 5; Великая Отечественная война на страницах «Истории городов и сел Украинской ССР» // Военно-исторический журнал. — 1976. — № 11; Вагомий внесок в радянську історіографію // Рад. школа — 1983. — № 6; Основні здобутки істориків Київського університету між двома ювілеями // УІЖ. — 1984. — № 9; Партизани України // Знання та праця. — 1984. — № 5; та багато ін.

⁸ Специальные исторические дисциплины. Учеб. пособие. — К.: НМК ВО, 1992 (у співавт.); Исторические дисциплины. Краткий библиографический справочник-указатель. — К., 1990 (у співавт.); Научная информация и её применение в архивном деле. — К.: КГУ, 1986 (у співавт.); Использование материалов журнала «Архивы Украины» в учебно-воспитательной работе кафедры // Архіви України. — 1986. — № 12; Розробка спеціальних історичних дисциплін // Вісник Київ. ун-ту. Історичні науки. — 1984. — № 26; Підготовка кадрів архівістів на кафедрі джерелознавства та архівознавства Київ. держ. ун-ту. ім. Т.Шевченка // Архіви України. — 1984. — № 4.

⁹ Богдан Хмельницький. — М.: Молодая гвардия, 1989; Український

гетьман Байда Вишневецький // Знання та праця. – 1989. – № 12; Герби земель і міст України // Сільські обрії. – 1990. – № 4 – 5; Іван Підкова та Яків Шах // Дніпро. – 1990. – № 7; Богдан Ружинський // Дніпро. – 1990. – № 4; Давні герби українських міст // Сільські обрії. – 1990. – № 9; № 10; Іов Борецький // Ранок. – 1992. – № 11; Документи гетьманського правління на Україні // Вісник Київ. ун-ту. Історико-філолог. науки. – 1992. – № 4; Петро Сагайдачний. – К.: Веселка, 1992; Гетьмани у боротьбі за суверенітет і державність України // Київ. старовина. – 1992. – № 4; Молитва за Україну // Ранок. – 1992. – № 11 – 12, 1993. – № 1; Українське козацтво і Коліївщина // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. – К.: Черкаси, 1993; Пилип Орлик, гетьман України, автор першої в Європі державної конституції // Ранок. – 1993. – № 9 – 10; Стисла хронологія козацьких гетьманів // Київ. старовина. – 1993. – № 3 – 4; Історія України в особах (Керівник авторського кол.). – К.: Україна, 1993.

¹⁰ Геральдика України // Україна. – 1992. – № 14 (у співавт.); Механізм терору голодом // Сучасність. – 1993. – № 1; Очерки истории профессиональных союзов Украинской ССР. – К.: Политиздат Украины, 1983 (у співавт.); С.А.Ковпак. Воспоминания, очерки, статьи (Составитель и авт. вступ. ст.). – К.: Политиздат Украины, 1987; Трудящиеся Украины – победе. Вклад украинского народа в победу над фашистской Германией. – К.: Изд-во Укр. с/х академии. – 1991. (у співавт.).

¹¹ Н.И.Костомаров. Исторические произведения. Автобиография. (Состав. и автор историко-биограф. очерка). – К.: КГУ, 1989.

¹² Особа Петра Могили в дослідженнях Костомарова // Людина і світ. – 1989. – № 7; Це був поет загальноруський. Про стосунки Костомарова з Шевченком // Знання та праця. – 1989. – № 3; Портретна галерея М.І.Костомарова // Наука і суспільство. – 1989. – № 6; Видатний і маловідомий водночас // Дніпро. – 1989. № 4; Жизнь и творчество Н.И.Костомарова // Вопросы истории. – 1991. – № 1; М.Костомаров і розвиток історичної думки на Україні. // Микола Костомаров і проблеми суспільного та культурного розвитку української нації. – Рівне, 1992; Микола Костомаров. Богдан Хмельницький. (Упорядник та автор вступ. ст.). – К.: Веселка, 1992; Микола Костомаров: Галерея портретів (упоряд. і автор передмови). – К.: Веселка, 1993.

В.О.Замлинський:
творча лабораторія
вченого.
Вінок спогадів.